

3. Мацько Л.І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. Л.І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
4. Моспанова Н.Ю. Концептуальна опозиція “добро – зло” в фольклорній мовній картині світу (на матеріалі російських народних сказок): дис. ... канд. філол. наук: спеціальність 10.02.01/ Моспанова Наталія Юрьевна. – Брянськ, 2005. – 200 с.
5. Писарь Н.В. Дихотомія “Бог – дьявол” в древнерусській картині світу: дис. ... канд. філол. наук: спеціальність 10.02.01 / Писарь Надежда Владимировна. – Калінінград, 2011. – 197 с.
6. Пономарева Е.Ю. Концептуальна опозиція *жизнь – смерть* в поетическому дискурсі (на матеріалі поезії Д. Томаса і В. Брюсова): дис. ... канд. філол. наук: спеціальність 10.02.20 / Пономарева Елена Юрьевна. – Тюмень, 2008. – 231 с.
7. Сухомлинова Ю.О. Бинарні опозиції в творчестві Андрія Платонова: дис. ... канд. філол. наук: спеціальність 10.01.01 / Сухомлинова Юлия Александровна. – Самара, 2005. – 161 с.

УДК 007 : 304 : 004.9

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНА МЕТАРЕАЛЬНІСТЬ

Олександр Холод
(Київ, Україна)

Статтю присвячено аналізу проблеми телебачення як метареальності й артефакту, що трансформують свідомість сучасного суспільства. Пропонується авторська метамодель маніпуляції суспільства, що пояснює окремі проблеми його трансформації.

Ключові слова: телебачення, артефакт, метареальність, трансформація суспільства, метамодель.

Стаття посвящена анализу проблемы телевидения как метареальности и артефакту, которые

трансформируют сознание современного общества. Предлагается авторская метамодель манипуляции общества, которая объясняет отдельные проблемы его трансформации.

***Ключевые слова:** телевидение, артефакт, метареальность, трансформация общества, метамодель.*

The article is devoted to the analysis of the problem of television as metareality and artefact, that transform consciousness of modern society. Author's metamodel of manipulation of the society which explains the separate problems of its transformation is offered.

***Key words:** television, artefact, metareality, transformation of society, metamodel.*

Проблемою нашого дослідження є пошук причиново-наслідкових зв'язків між фактором «телебачення» і факторами «метареальність» та «артефакт». Ми вважаємо, що саме тому, що існує кореляція між телебаченням як штучним продуктом духовного життя суспільства (артефактом) і створенням завдяки такому артефакту того, що існує поряд із реальністю (метареальність). У свою чергу метареальність змінює (трансформує) свідомість індивідів у суспільстві (тобто трансформує свідомість суспільства). Згадана трансформація відбувається у трьох напрямках, а саме: мутації, абмутації та інмутації.

Метою подальшого дослідження ми обрали пошук причиново-наслідкових зв'язків між телебаченням як метареальністю і артефактом та трансформацією свідомості сучасного суспільства. **Об'єктом** дослідження у такому випадку варто вважати трансформацію свідомості сучасного суспільства, **предметом** – телебачення як метареальність і артефакт, які трансформують свідомість сучасного суспільства.

Гіпотезою нашого дослідження стало твердження про те, що телебачення виконує роль соціальнокомунікаційної метареальності й артефакту, що трансформують свідомість сучасного суспільства.

Методами, що допомогли нам здійснити дослідження, стали такі: серед методів наукового пізнання, що диференціюються за критерієм «наявність/відсутність практичного дослідження» ми виокремили аксіоматичний метод; серед методів, що диференціюються за критерієм «обсяг загальної/конкретної репрезентації знань» ми звернулися до загального методу – діалектичного та до загальнонаукових методів – аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення та аналогії і моделювання.

Методикою нашого дослідження було обрано такий перелік науково-пошукових процедур:

- аналіз результатів наукових пошуків, які тією або іншою мірою дотичні до досліджуваної нами проблеми;
- виокремлення в аналізованих теоріях і концепціях стосовно телебачення його ознак як метареальності й артефакту;
- формулювання власного погляду й теоретичного уявлення про телебачення як метареальність й артефакт.

Хід дослідження

Розглядаємо телебачення як метареальність і артефакт, що трансформують свідомість сучасного суспільства. Здійснюємо пошук за допомогою деяких цікавих для нашого дослідження ідей Маршала Маклуена.

Маршалл Маклуен про телебачення висловлювався як про електричний бум, що розширює інформаційний потік, розширює світ людини, розширює знання телеглядача.

Відомо, що 2002 року на екрани вийшов документальний фільм «Пробудження Маклуена» (англійською мовою “McLuhan’s Wake”; режисер [Laurie](#)

Anderson, сценарист David Sobelman, у головних ролях – Laurie Anderson та Eric McLuhan; кінокомпанія Primitive Entertainment in co-production with the National Film Board of Canada in association with TVONTARIO) [2]. Аналізуючи основні думки М. Маклуена, розмисли його сина Еріка Маклуена та спогади дружини Лаури Андерсон, далі ми виступаємо як апологети ідей М. Маклуена і викладаємо власні думки.

М. Маклуен заявляє: «Коли за допомогою технологій ви розширюєте власну нервову систему, вона виходить за межі вашого тіла» (41.19). І далі: «Ми розташували себе всередині власної нервової системи» (41.34). «Це означає, що будь-який оператор може отримати частину нашої нервової системи» завдяки телевізійному чи комп'ютерному приладу, будь-якому гаджету. Він (оператор) «може рухати будь-яку частину вашої суті» (42.04). «Це власне нове досягнення людства, і людство донині не мало досвіду спілкування з ним» (42.27). «Тепер у нас є засіб комунікації, який потрясає все в нас, але у нас немає жодного засобу боротьби з ним» (42.41). Ми вважаємо глибоким зауваження М. Маклуена щодо відсутності засобів боротьби з телебаченням. Навіть – більше: ми чинимо спротив смислу твердження М. Маклуена. По-перше, чому необхідно виступати проти телебачення? Тому, що безвільний індивід п'ялиться у блакитний екран телевізора і не ідентифікує тієї програми, яка несе нове для нього. Можливо, те, що не несе, на думку професора, нового, для пересічного споживача інформації є новим. Можливо, для технічно обдарованого телеглядача реаліті-шоу про виживання на безлюдному острові не є новим, не є цікавим. Але пригоди учасників такого реаліті-шоу цікавлять третину телеглядачів. Звідси виникає логічно, на наш погляд, питання: так на кого рівнятися телевізійнику, який виготовляє телевізійні проекти, програми, новини?

Авжеж не на технічно освічених індивідів, яких – одиниці. Таким чином трансформацію свідомості суспільства під впливом телебачення не варто вважати негативною для усіх телеглядачів. Орієнтація на сегментацію споживачів телевізійної інформації є тим шляхом вирішення протиріччя, про яке повідомив свого часу М. Маклуен, натякаючи на пошук засобів боротьби з телебаченням.

Про роль телебачення в житті людей, що жили на початку другої половини ХХ століття (у 1962 році) М. Маклуен в інтерв'ю американському телеканалу висловився таким чином: «Форми повсякдення входять до телевізійних шоу, і люди відчують себе частиною таких шоу» (46.11). Нині не змінилося майже нічого: мільйони телеглядачів приклеюються до екранів телевізорів, коли у п'ятницю або у суботу в ефір видає свою продукцію той або інший майстер слова – супер-ведучий із супер актуальною темою. Чому згадані мільйони телеглядачів приклеюються до екранів? Чому вони дихають разом із героями талант-шоу, реаліті-шоу, ток-шоу, кулінар-шоу тощо? Всупереч М. Маклуену слід зазначити, що згаданим мільйонам телеглядачів остогидло сидіти перед комп'ютером на роботі, перед обличчями своїх співпрацівників, перед формулярами та бланками, працювати на господаря, який мало платить, до того ж є дурнуватим у своїх вчинках і оцінках. Телеглядач вимагає телебачення, яка дає можливість відпочити від нагальних проблем, від противних начальників і підлих колег. Розважальні програми на телебаченні виконують компенсаторну функцію: вони дозволяють забути негоди і злі вчинки (чи то власні, чи то співпрацівників). Як у негативному, так і в позитивному плані телевізійні шоу виконують роль трансформатора свідомості суспільства. Не знаємо, що б робили вдома ввечері ті, хто є лідерами на роботі, у науці, у мистецтві, якби не було телевізора.

Спробуємо графічно (див. рис. 2) зобразити нашу теоретичну позицію щодо спірального уявлення про розвиток природи, суспільства в ньому та законів метамоделі маніпуляції суспільства (закони мутації, абмутації та інмутації).

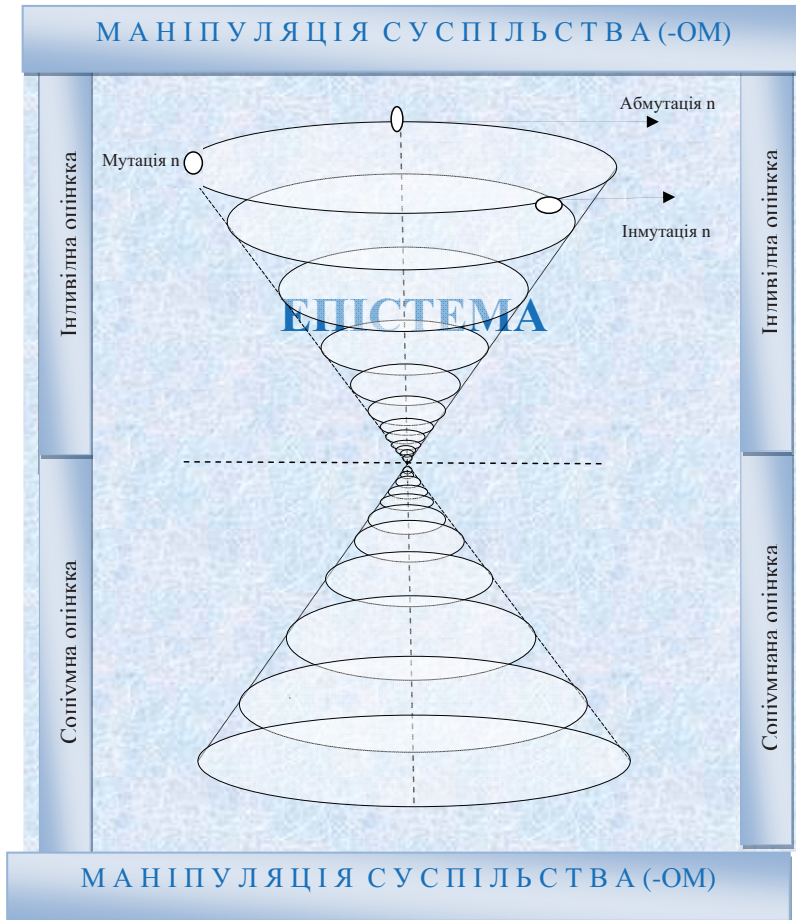

Рис. 2 Мета модель маніпуляції суспільства (-ом)

(трансформація здійснена:

О. Холод і К. Калітовська, 2013 рік)

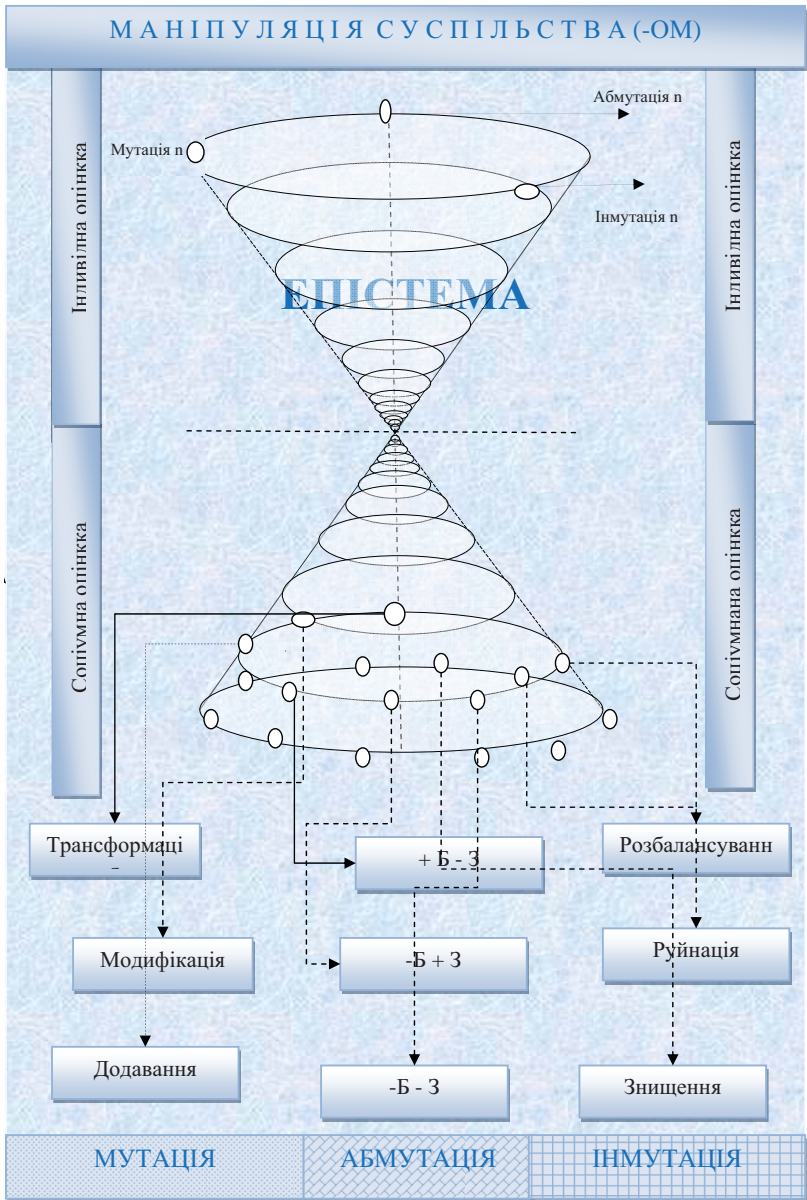

Рис. 3 Метамодель маніпуляції суспільства (-ОМ) з диференціацією на процеси мутації, абмутації та інмутації

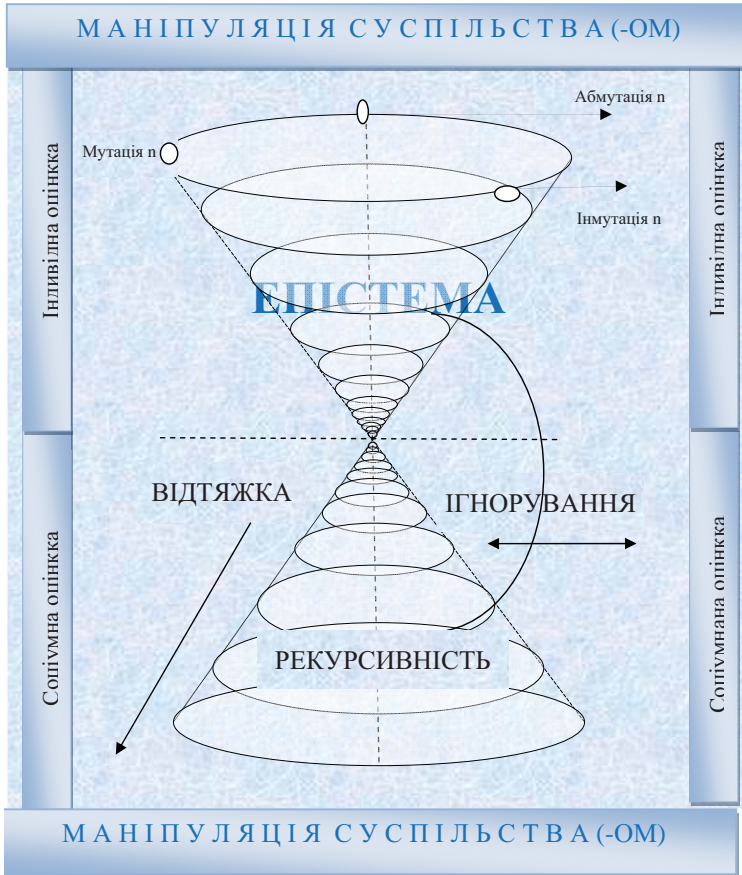

Рис. 4 Метамоделі маніпуляції суспільства (-ом) із врахуванням процесів відтяжки, ігнорування та рекурсивності (за: Борисенко Д.О., 2011)

Примітки:

Відтяжка – «той період часу, у який суб’єкт не змінює своєї моделі поведінки, після усвідомлення впливу» [1];

Ігнорування – індивід свідомо відмовляється змінювати власну поведінку внаслідок розуміння впливу, який здійснюється щодо нього;

Рекурсія – «рекурсивність теорії інмутації суспільства О. М. Холода полягає в тому, що зміна моделі поведінки після переходу до нової поведінки буде новою мутацією або інмутацією, так як перехід до нової моделі поведінки буде сприйматися відносно нової моделі поведінки, тобто змінюватиметься 0 дослідження і сприйняття» [1].

Рис. 5 Метамодель маніпуляції суспільства (-ом) із вказуванням необхідності враховування епістем кожної культурно-історичної та економіко-політичної епохи

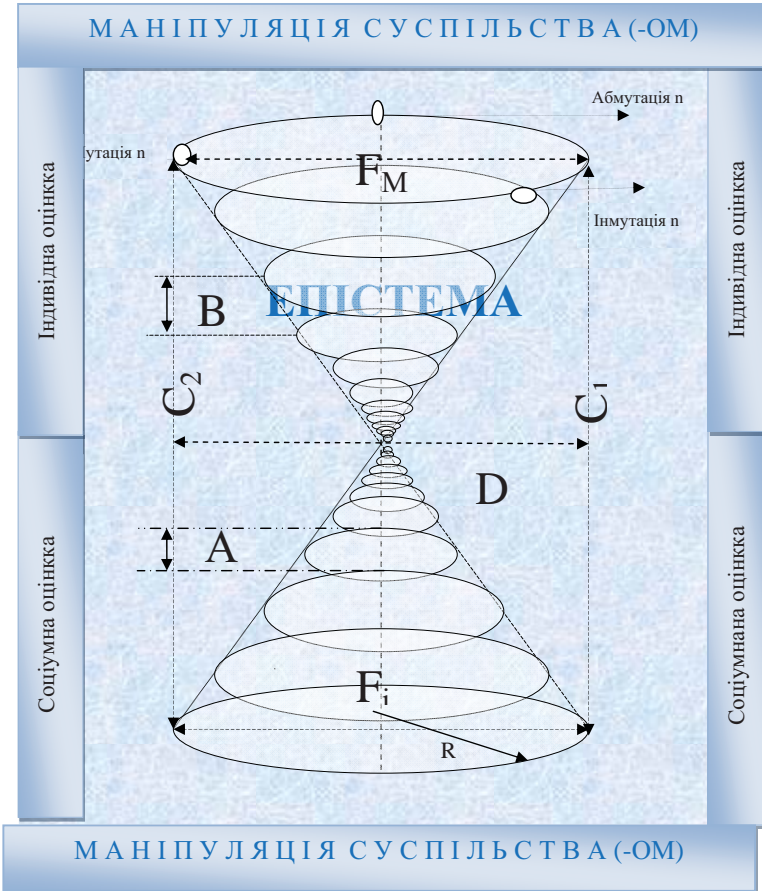

Рис. 6 Мета модель маніпуляції суспільства (-ом) із вказуванням 4-х проблемних місць у пошуку одиниці і процедури вимірювання

Примітки:

A – відстань між точками перетину кіл спіралі;
 B – відстань між точками апогею (найвищого розквіту певної епохи);

C_1, C_2 – відстань між початком і кінцем мутаційних та інмутаційних процесів у суспільстві;

D – діапазон знань певної епістемі (під час розрахунків приймається за 100 % для певної епохи);

F_m – діапазон мутаційних змін з урахуванням епістемних показників;

F_i – діапазон інмутаційних змін з урахуванням епістемних показників;

R – радіус епістемних змін (потрібний для розрахунку можливості оцінки індивідом і суспільством ступеня мутаційних чи інмутаційних змін).

Детальний опис кожної із наведених графічних зображень уже здійснено нами раніше (див.: розділ 1 п. 4 «Метамоделі маніпуляції як модель трансформованої свідомості»). Передбачаємо, що у подальшому буде здійснена деталізація метамоделі маніпуляції суспільства(-ом) в окремих наших публікаціях і працях наших колег.

Завершуючи аналіз ідей, що висловлені в документальному фільмі «Пробудження Маклуена», пригадаємо вислів М. Маклуена: «Ви надаєте форму інструментам, інструменти надають форму вам. Це петля. Спочатку ви споживач, наприкінці використовують вас» (80.15). Варто погодитися з дослідником, оскільки мова йде про телебачення, про електронний продукт (як і про комп'ютер та комп'ютерні програми). Людство винайшло телебачення, але пізніше телебачення пристосувало людство до себе. Людство винайшло автомобіль, пізніше автомобіль прилаштував все життя людей до себе. Спочатку люди винайшли комп'ютер, останній прилаштував людей до себе, до своїх потреб. Що відбувається? Відбувається трансформація суспільства. Свідомість суспільства змінилася, вона служить електричним приладам. Мислитель М. Маклуен продовжує: «Будь-які електричні приладдя мають характеристики телебачення, характеристики повної

залученості. Коли кожний залучений до множинності, як можна пробитися особистості?» (81.48). «Пошук особистості – це центральний аспект електричної епохи. Насилля – це єдиний засіб означати власну особистість» (82.13). На жаль, ми не можемо погодитися з М. Маклуеном в останньому ствердженні, але вважаємо доцільним врахувати його думку у подальших пошуках причин і наслідків аналізованого артефакту сучасного суспільства, яким є телебачення.

Перспективою подальшого дослідження визначаємо для себе пошук кореляцій між ідеєю М. Маклуена про телебачення як електричний бум, який утворив нову людину, та власною ідеєю трансформації суспільства через інмутацію та абмутацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко Д.О. Нотатки до критики й апологетики теорії інмутації суспільства (вплив, реакція, ігнорування, відтяжка, вимірювання та рекурсивність) / Д.О. Борисенко // Теорія інмутації суспільства : pro et contra : колективна монографія [за ред. О.М. Холода; автори : Борисенко Д.О., Василюшин Р.Я., Дзенник С.В. та ін.]. – К. : КиМУ, 2011. – С. 229–231.
2. Пробуждение Маклуена / McLuhan's Wake (2002) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сторінки : <http://filmix.net/30193-probuzhdenie-maklyuena-mcluhans-wake-2002.html> (дата звернення: 02.05.2013). – Назва з екрану.